

ZAŠTO SE NEĆE DOGODITI HRVATSKA PRAVOPISNA

POMIRBA

Rasprava o pravopisu uvijek je bila ideološka tek loše maskirana u filološku debatu

Vjerujem da među čitateljima ovih novina postoje tek malobrojni koji znaju što znači morfofonološko načelo. Također, sumnjam da izvan uskog kruga studenata i diplomiranih filologa postoje mnogi koji bi bili kadri objasniti što znači niječna enklitičkog oblika glagola htjeti. Ako neki od vas možda i slute što bi mogao biti kratki jat iza pokrivenog r ili polusloženica s nesklonjivom apozicijom, vjerujem da će čak i takvi zanimati nemoćno kad ih neki virtualni Tarik suoči s pitanjem: recite, molit ću, što su dentalni okluzivi ispred afrikata?

Pred ovom lavinom jezikoslovnih termina, vjerujem, većina vas osjeća se kao zec pred farovima šepera ili kronični dovoljnaš uoči ispita iz gramatike. I to je okej: ne mislim da postoji razlog zašto bi solidno obrazovana osoba koja nije profesionalni filolog nužno morala znati što su dentalni okluzivi. U normalnim društvenim, niječne enklitike i afrikati predmet su hermetskih jezikoslovnih seminara, stručnih časopisa i specijalističkih kongresa.

Kako mi, međutim, očito nismo sasvim normalno društvo, tako se kod nas dogodilo da su dentalni okluzivi ispred afrikata te niječne enklitike glagola htjeti postali tijekom proteklih desetljeća - ideološko pitanje prvog reda. Pitanje treba li u hrvatskom jeziku pisati streljica ili strjelica, ili pak ne ču li neću u posljednjih je dvadeset godina postalo vrućim poprištem paraideološko barbe, borbe u kojoj se dvije skupine filologa ljuto nadmeću, nadglašavaju i razračunavaju, a iz partera to promatraju i navijački hode novine i javnost, svrstane na dvije oprečne tribine tifova. Rezultat te sad već gotovo četvrtstoljetne raspre jest potpuno podijeljena javnost, politički zavedena struka, multipliciranje kojekakvih tijela i komisija za bodjenje i normiranje jezika, te - u konačnici - čak četiri ili pet nejednakih pravopisa koji su proklokali školama, zbornicama i vjaramama, pretvarajući svaku odluku o tome kako neću ili ne ču nešto napisati u ideološki izbor koji izaziva frustraciju, a pokatkad i doslovni ljudski strah.

Mjesta prijepora

Je li taj niz tzv. spornih pitanja oko kojih dvadeset godina filologija ratuje doista toliko ključan? Može li Hrvatska živjeti a da ne riješi sudbinsku dvojbu dentalnog okluziva? Naravno, može, kao što je i ovih dvadeset godina mogla, kao što se i ovih dvadeset godina u Hrvatskoj čitalo i pisalo novine i knjige, pjevalo, repalo, objavljivalo znanstvene studije i blještave časopise. Broj i objektivna težina tih zloglasnih "mjesta prijepora"

bio je i ostao toliko malen i neznačan da sam u jednom trenutku, negdje na vrhuncu pravopisnog rata, bez i truna ironije predložio da se novi pravopis izvlači zdrijebom. Lijepo, stavite u onu zaru Hrvatske lutrije četiri ponudene verzije, zovete Jelenu Glislić ili Vanju Halilović, a onda izvučete jednu kuglicu i svečano obavezete sve strane da idućih dvadeset godina neće postavljati pitanje niječne enklitike htjeti. Tako se to - recimo - moglo riješiti. Ali nije. Nije, zato što hrvatska pravopisna pitanja nikad u ovih dvadeset godina nisu imala veze s jezikom, nego su obje strane u tom epskom filološkom srazu bile oboružane argumentima filološke dosljednosti i jasnoće, taj sukob bio je i ostao zapravo zamaskirani ideološki sukob. Barba oko pisanja okluziva ispred afrikata i kratkog jata iza pokrivenog r zapravo se svodila na dvije škole mišljenja o hrvatskoj sudbini u 20. stoljeću. Za jednu od te dvije škole sve ono što se dogodilo od pedesetih i šezdesetih tek je neželjeni lišaj koji je nagradio zdrav razvoj jezika i nacije pa taj lišaj treba oprezno sastrugati barem u onoj mjeri u kojoj se to može. Po drugoj, hrvatska nacija i jezik sastoje se od onog što su prošli i što su iskusili. Stoga tu prostora nema smisla prepravljati, nema smisla tvoriti alternativne historijsko-filološke fikcije, nego se treba vezati na ono što jesmo i svoje zatečeno stanje urediti i poboljšavati. To pitanje - je li prošlost 20. stoljeća činjenica s kojom se živi, ili neželjena zagrada koju treba bajpasirati - nije ništa samo filološko, i ništa samo hrvatsko pitanje. Ta žudnja da se "Jugoslavija nije dogodila" ili da se "komunizam nije dogodio" fantazija je koja isijava iz nebrojenih ruskih, poljskih ili srpskih filmova, ona je proizvela sve te spomeničko-komemorativne fantazije od Skoplja do Rige i Larova. U našem kontekstu, to veliko pitanje stisnulo se i uguralo u to maleno priču o streljici ili strjelici. U pitanje trebamo li bajpasirati Jugoslaviju, ili konstatirati da je ona bila, te da je nešto od nje ostalo u jeziku,

onako kao što su izvan jezika ostali mostovi, neboderi, pruge, biste heroja, čevapi i burek?

Ideološka svada

Ono što su napravili ljudi s Instituta za jezik predvođeni doktorom Željkom Jozićem je ono što bih na njihovom mjestu vjerojatno napravio i ja. Onako kako je rat bio simuliran tako su simulirali i pomirbu te sročili tekst s kojim nitko neće biti toliko nezadovoljan da se dalje trudi voditi građanski rat. U pravopisnoj verziji "hrvatske pomirbe" napisali su tekst koji malo savjetuje, malo više preporuča, a ne brani gotovo ništa. Jesu li misle "dublete" i dalje ostale? Jesu... Je li konačno pobijedila streljica ili strjelica? Ni jedna, ni - obje. Što sad imamo, a što dosad nismo imali? Ništa, osim smirenog umijeća slapanja kompromisa, spremnosti i volje da se snaga ne rasipa na nebitna pitanja te da se mali (pre)vruci krumpirić podmetnu pod tepih. A i podmetanje pod tepih neće je put odlika zrelih zajednica.

Koliko će ta težnja prema "apaurin-filologiji" postići uspjeha? Isprva mi se činilo da huće. No, zbivanja u posljednjih nekoliko dana, nisam siguran. Naime, nakon početnog masovnog zadovoljstva i smirujućeg jezikoslovnog detanta vidim da je sve više onih koje projekt instituta temeljito nervira. Među njima je i HAZU koja se ovog četvrtka javila

Može li Hrvatska živjeti a da ne riješi sudbinsku dvojbu dentalnog okluziva? Naravno, može, kao što je i ovih dvadeset godina mogla, kao što se i ovih dvadeset godina u Hrvatskoj čitalo i pisalo novine i knjige, pjevalo, repalo, objavljivalo znanstvene studije i blještave časopise.

ljutitim dopisom u kojem Jozić i njegove ljude uspoređuju s Kluenom Heđevaryjem, optužuju ih da unose zhrku taman "kad je sve bilo na putu stabilizacije bez posebnog nametanja" (molim?) - te - bizarno - napadaju novine što su ekipi iz Instituta dale "iznenađujuću" (!) medijsku potporu.

Ljutiti akademici

Čovjek bi mogao biti zloban pa ustvrditi kako se dio akademika ljuti zato što je Institutu uspjelo ono što dojučerašnjem Vijeću za normu nije: postići kompromis bez pobjednika i poraženih. Netko još zločestiji mogao bi u stavu Akademije iščitati politikanstvo, jer prema ministru koji je prethodno Vijeće za normu raspustio, dijelom i zato što se samo to Vijeće ideološki raspustilo. Netko još zločestiji mogao bi reći kako je dio filološke zajednice ljut zato jer se pojavio jedan pravopis, k tomu još besplatan i slobodan za download, pa sad više neće biti tantijema i postotaka, autorskih prava i izdavačkih recenzija, svih onih mikro- i makro-načina na koji je jezikoslovna struka naplaćivala svoju ekspertizu svakoj zbornici, uredu, odvjetničkoj kancelariji, svakom lektoru, nakladničkom uredniku i sudskom pisaru.

A što se mene tiče, upravo je ta činjenica - činjenica da je časopis pušten u masovnu javnu raspravu i da je od časa nula bio javna domena - politički i ideološki bezuvjetno najvažniji aspekt priče o novom pravopisu. Ono što me u priči o Jozićem ljudima stvarno veseli jest činjenica da je jedan institut koji plaćaju hrvatski građani uložio vrijeme, znanje i rad u projekt koji je potom bespogovorno poklonio tim građanima, i još ih zamolio da im potrognu da ga usavrše. Nisu s pravopisom otrčali Zužulu u Skolsku knjigu, nisu ga zaštitili copyrightom, nisu ga sakrili od javnosti da im ga kolege ne ukradu. Nisu trošili svoje akademsko vrijeme na pisanje radova koje će potom plasirati u strani časopis da bi taj rad potom Đuro i Đurđa kupovali na "3-storeu". Nisu radili ono što inače Jovanovićeve savjetnici smatraju jedino vrijednim vremenom jednog znanstvenika.

Upravo suprotno: utrošili su vrijeme na "tričavi" "stručni rad", na nešto što "ionako nije znanost", neće im se bodovati za znanstvena zvanja, neće moći unovčiti, ali je zajednici koja ih financira nastavno potrebno. Bar jednom dogodilo se da profesionalne elite zaista služe zajednici koja ih je školovala i koja ih plaća, umjesto da svoja ekspertna znanja koriste kao oruđe golog osobnog probitka, ili čak - još gore - kao instrument smicalica kojima je cilj da toj zajednici naude i prevedu je žedna preko vode. Što se mene tiče, taj dio priče o pravopisu Instituta politički je kudikamo važniji od pitanja niječnih enklitika i pokrivenog r.